



MENS en Wereld

De kern van de zaak

Mijn baas en mijn vrouw hebben een beker met mij gewonnen en wat dat allemaal gekost heeft aan kammen, strikken, biefstuk... Waarom mag ik niet een hondeleven hebben met rennen, rollen, vechten, bijten, paren en rommel eten en struinen en jagen? Waarom moeten mensen ons zo aan de lijn houden en waarom moeten zij ons leren wat zij leuk vinden maar wij niet? Ik kan het antwoord niet bedenken, hoe ik ook prakkizeer. Nee, mijn levensbeschouwing is niet optimistisch. Soms doen zij wel hun best maar zij blijven geneigd tot het kwade. Honderden malen blaf ik het hun toe maar zij denken dan dat wij hun taal blaffen. Met stokken worden wij verjaagd als wij op vrijerspoten gaan, met schoppen worden wij ontvangen als wij de vuilnisbak omgooien. Wij gehoorzamen ze maar omdat zij niet beter weten en omdat wij nu eenmaal te boek staan als de trouwe gezellen van de mens.

Wij moeten ons laten vetmesten omdat zij zichzelf vetmesten of wij krijgen te weinig eten omdat in hun boeken staat, dat wij graag gehouden moeten worden. Wij willen niet geregeld eten, wij willen niet geregeld slapen.

Wij verwijten ze het sterkst, dat ze geen fantasie hebben en dat zij nooit moeite doen zich voor te stellen hoe wij eigenlijk zijn. Ik kwam laatst met een jonge vogel aandragen en ik moest horen dat ik slecht was en stout en wreed. Ik rolde laatst fijn in een kreng en ik moest gewassen worden en ik werd toegesproken en berispt, omdat mijn baas en mijn vrouw het niet prettig vinden in een kreng te rollen. Het zijn de wonderlijkste wezens die ik ken, mensen. Niets kunnen ze. Ze zijn kaal en zwak, kunnen niet ruiken, niet vechten, niet hard lopen, zich niet verbergen en ze hebben miserable tanden en daarom mag ik ze ook niet gebruiken. Ik kijk u doordringend aan en vraag u in gemoede: begrijpt u de mensen?

Het volgende is de vertaling van een gedeelte van een redevoering, die de algemeen voorzitter van het H.V., J. P. van Praag, in een openbare bijeenkomst van de Ethical Union in Philadelphia, V.S., heeft gehouden.

Ik geloof dat het vermogen om te kiezen het meest wezenlijke kenmerk is van de mens. Want alleen mensen kunnen kiezen. Maar ik begrijp dat U denkt: en de dieren dan? Ja, die kunnen ook kiezen. Als ik twee borden neerzet, één met oud brood en één met vers vlees en ik laat mijn hond binnenkomen, dan zal hij kiezen... Natuurlijk zal hij het verse vlees kiezen. En, als ik de proef morgen herhaal, zal hij weer het verse vlees kiezen... En zo zal uw hond en iedere hond altijd doen... Maar dat betekent... dat hij niet kiest. Hij volgt uitsluitend zijn instinct en neemt automatisch wat hij, krachtens zijn aard, moet nemen. Dit is helemaal niet kiezen.

Dus ik handhaaf de stelling dat kiezen alleen bij mensen voorkomt. En het doet er niets toe, in dit verband, of wij menen dat de keuze van de mens niet-vrij is. Persoonlijk beschouw ik dit probleem niet zo, maar als ik dat wel zo zag, zou het geen verandering maken. Immers de onvrijheid van de mens — als hij gedetermineerd is, openbaart zich in een keuze die niet automatisch is, maar uit zich in een werkelijk of... of.

Begrijp mij niet verkeerd. Ik meen niet, dat wij altijd de juiste keuze doen. Als wij dit of dat moesten kiezen, kiezen wij vaak het andere. Voor een keer is dat niet erg, zeggen wij dan. Maar wij hebben dan gekozen, zij het verkeerd. En wij weten dat. Want ons vermogen om te kiezen is niet willekeurig maar is gericht. Wij kunnen in alles verschillen waarin mensen kunnen verschillen, maar wij ervaren een zekere gelijke richting, een gemeenschappelijk besef van waarden in de menselijke natuur, of dit nu in de praktijk erkend of ontkend wordt. Daarom kunnen wij elkaar niet loslaten. Wij appelleren aan elkaar. Wij zeggen: maar hoor eens... omdat wij de menselijke natuur in menselijke wezens moeten erkennen.

Deze gedachte doet niets af aan de onvervangbare betekenis van persoonlijke beslissingen. De inhoud van een objectief geldende waarheid kan juist liggen in het feit dat een bepaald iemand, in bepaalde omstandigheden, bepaalde beslissingen

moet nemen, die uitsluitend betrekking hebben op deze situatie. Maar wij zullen moeten begrijpen, dat deze persoonlijke beslissingen tot een samenhang behoren, die boven het strikt persoonlijke uitgaan. En dat is nu precies wat de inhoud is van het begrip autonomie; het denkbeeld dat de mens in zichzelf drager is van de wetten van de menselijke natuur. (the law of human nature). Dit houdt in een beperking naar twee kanten: naar de zijde van ieder autoritair voorschrift voor het geweten, want hoe kan anders waarheid waarheid zijn, als die niet in het geweten dat door zijn eigen natuur bepaald is als zodanig wordt erkend? Maar ook naar de kant der willekeur; want hoe kan anders de mens mens zijn, dan in de verwerkelijking van zijn eigen natuur?

De zelfverwerkelijking van de mens! Dat betekent dat, opgedoken tezamen in een verwarrende wereld, kiezend een richting die het leven werkelijk de moeite waard maakt, omdat het de mens het besef geeft op zijn bijzondere manier een deel te zijn van de alomvattende werkelijkheid, en omdat het hem in staat stelt zijn leven in dienst te stellen van de poging om de lekke boot van het leven drijvend te houden.

Dit gezichtspunt houdt de mogelijkheid in zich van een, zij het onvolmaakte, toch complete mensheid. Dat betekent, aanvaardend de onvolkomenheid van het leven, toch een streven naar de vermenselijking van het bestaan. Vermenselijking, niet automatisch behorend in het perspectief van een optimistische mythe van vooruitgang, maar als een voortdurende strijd voor een steeds weer mogelijke doorbraak van menselijkheid.

Als zich hier een mythe voordoet, dan is dat in de zin van een beeld dat noch naar het verleden, noch naar de toekomst gericht is, maar in de realiteit van het heden is, de weg wijzend van de werkelijkheid der ervaring naar een innerlijk begrepen werkelijkheid.

Deze innerlijke werkelijkheid geeft een beeld van het menselijk bestaan, dat, in afhankelijkheid van uiterlijke en innerlijke omstandigheden, streeft naar de verwerkelijking van persoonlijke vrijheid. Zo wordt de grondgedachte van alle vormen van humanisme hierin uitgedrukt:

De mens is het wezen dat alleen door boven zichzelf uit te stijgen, zichzelf kan verwerkelijken.

KRITISCH ALLERLEI

Kniesoren en zwartgalligen zeggen om strijd dat er geen vooruitgang is, of dat vooruitgang denkbeeldig is of dat de terugval van de hoogte maar erger zal worden en zo meer. Maar nu dit bericht:

Een fervente katholieke dame in Italië heeft de enige deur naar de kamers en de kerk van de protestantse predikant van haar woonplaats laten dichtmetselen. De predikant, die in een typische R.K.-plaats een gemeente van pl.m. 350 leden heeft opgebouwd, heeft verklaard het beleg te zullen doorstaan. Hij heeft zich een emmer en 6 m touw aangeschaft en de gemeente doet de boodschappen voor hem.

In de 16e eeuw zou deze predikant zijn verbrand en nu wordt hij door deze dame, die op haar een-tje een contra-reformatie houdt, ingemetseld. En dan zou er geen vooruitgang zijn.

Dr. A. de Wilde schrijft in *Kerk en Wereld*, het officiële orgaan van de *Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in Nederland* (25 april 1958) een artikel, dat hij noemt: *Geestelijke spanningen in het Humanistisch Verbond*. Hij stelt daarin tegenover elkaar de nuchter-rationalistische opvatting van de heer Meurs en de religieus humanistische denkbeelden van Mevr. Reddingius-Salomonson, in M. en W. van 12 april j.l. verschenen en nadat hij verklaard heeft dat het H.V. „minstens evenveel modaliteiten als de hervormde kerk [heeft]” eindigt hij als volgt: „Kan men humanist, d.i. strijder voor het vol-menselijke zijn, en schouderophalend voorbijgaan aan Jesaja, Augustinus, Rembrandt, Bach, Tolstoj, — althans aan wat naar hun eigen getuigenis het allesbeheersende in hun leven was? Op deze vraag is het Hum. Verbond nog altijd het antwoord schuldig gebleven.”

Ons commentaar is dat niet alleen het H.V. het antwoord nog altijd schuldig is gebleven, maar dat het, ook in de toekomst geen antwoord zal geven op een zo suggestief gestelde vraag. En dit niet antwoorden impliceert het werkelijke antwoord: Blijkbaar kan dat. Het artikel van Dr. de Wilde is niet alleen een bevoogdend stuk (de buitenstaander die zegt: „en nu moet die kerk of persoon toch maar eens antwoorden op” enz.) maar de schrijver mist een der meest wezenlijke kenmerken van het moderne humanisme, n.l. de veelheid, van opvattingen. Zowel de rationalistische humanist als de religieuze humanist zullen de beginselverklaring ten volle kunnen onderschrijven, zullen zich ten volle humanisten voelen en daar gaat het om. De uniformiteit achten wij een verarming van het geestelijk leven. Jammer dat dr. de Wilde, die

overigens zoveel begrip toont voor het humanisme dit punt niet kan of wil vatten.

Men heeft, bij het verschijnen van Huxley's boek, *Brave New World* (vert. *Het Somaparadijs*) wel gelachen en in ieder geval heeft men het belachelijk overdreven gevonden. En toch, er is een angstige gang naar dat Somaparadijs, en die gaat huiveringwekkend snel.

Prof. H. van Riessen schreef in dagblad *Trouw* van 3 april een interessant artikel *Tijdperk der automaten breekt aan*. Zijn remedie, dat alleen het christendom daartegen met succes kan strijden, nemen wij, vanzelfsprekend niet over, maar de draagwijdte van het vraagstuk wordt groter. Wij citeren:

„Op het ogenblik bestaat in Amerika een automaat, die van mannen en vrouwen een groot aantal gegevens opneemt en volgens een bepaalde code verwerkt om te bepalen wie het beste bij wie hoort... Het is een voorlopig nog overdreven voorbeeld, maar hoevelen zullen spoedig geloven, dat deze automaat hen het beste aan een partner zal kunnen helpen? ... Het is... reeds gebeurd, dat een verloofde juffrouw zich door de automaat heeft laten overtuigen, dat er een andere partner en wel de beste voor haar bestond. De reactie van de verloofde was het verzoek, ook voor hem de ideale levensgezellin op te scharen.”

Nu kennen wij tal van verloofden en echtparen, die beter naar de automaat hadden kunnen gaan dan bij zich zelf te rade te gaan maar deze automatisering verbijstert wel.

De kinderrechtster van Santa Monica heeft de 14-jarige dochter van de filmdiva Lana Turner, door de jury vrijgelaten, ofschoon zij de vriend van haar moeder had neergestoken, bevolen bij haar grootmoeder te gaan wonen voor bepaalde tijd.

De drama's en de tragedies liggen voor het opscheppen. Moeder Turner, paar maal getrouwd, paar maal gescheiden, heeft ook een vulgaire gangster tot vriend en heeft „a good time”. Om haar dochter bekommert ze zich niet, ze bekommert zich eigenlijk nergens om.

Dit hele Hollywood is een groot, verrot, luxueus, onzedelijk en afschuwelijk oord en miljoenen gaan week in week uit kijken naar deze blonde beesten en hun vrienden, wier vakanties onderbroken worden door het poseren voor camera's. En dat gaat maar rustig verder, zonder dat iemand denkt aan de verwaarloosde Cheryls en Johns, die gewone ouders zouden willen hebben.

Wat de pestepidemieën in de middeleeuwen waren worden de verkeersongevallen in onze eeuw.

In één week telden wij twaalf doden: merendeels jongens en meisjes van pl.m. 16 jaar. Terug van een tenniswedstrijd; terug van een feestje; gaande naar een wedstrijd... Blijkbaar is het verantwoordelijkheidsbesef op deze leeftijd — chauffeurs van 20, 21 jaar — niet voldoende. Hard rijden hoort bij die jaren. De maximum snelheid van 50 km per uur heeft verbetering gebracht, maar daar de controle onvoldoende is, begint het te harde rijden weer. De verkeerspolitie in Amsterdam probeert het nu met „autovallen”. Auto's zijn allergevaarlijkste instrumenten en helaas kan men de vereiste eigenschappen nodig om een werkelijk goed chauffeur te zijn door een rijexamen niet aantonen.

Afstotelijke armoede heerst er in ons land bijna niet meer, maar in een land als Italië of Spanje maar al te zeer. De man die genoemd wordt de *Siciliaanse Ghandi*, de architect Danilo Dolci, heeft over de sociale toestanden op Sicilië boeken geschreven, waar de Italianen, die zich verantwoordelijk voelen, diep over schamen. Vlak naast het duurste hotel van Palermo zijn krotten waar zo'n 17 mensen in één kamer leven. De meesten van de bewoners van die wijk zijn analfabeten. Zij hebben niet in de gevangenis gezeten en kunnen dus niet lezen en schrijven. Daar leert men dat wel. Dolci, een gedrevene om hierin verandering te brengen, gaat lezingen houden in Scandinaavië. Vooral het vraagstuk van de coöperaties zal hij daar bestuderen. Wij ontlenden deze gegevens aan de *Nieuwe Gids* van Brussel, het nummer van 8 april en het Handelsblad van 10 mei, 1958. Voor men daar kan spreken van „arbeiders in de watten pakken” moet er nog wel iets gebeuren... Dolci's paspoort is ingetrokken...

Ontstellend zijn de volgende cijfers:

In de V.S. zijn in 1957 bijna 2.800.000 zware misdaden gepleegd, ongeveer 24 % meer dan het gemiddelde van de afgelopen 5 jaar. Volgens officiële cijfers is het aantal misdaden door jongelieden beneden de 18 jaar gepleegd, sedert 1952 met 55 % toegenomen; 47.2 % van alle arrestaties wegens zware misdaden in 1957 betrof jeugdige personen.

Men zegt wel, dat ieder land de regering heeft, die het verdient, en dat geldt ook voor de misdadigheid. Wanneer de opvoeding zo verwaarloosd wordt, wanneer er zo'n hang naar ontspanning en genieten is, wanneer het leven zo is ingesteld op geld verdienen en meer geld verdienen, wanneer acht van de tien films de misdaad tot een romantisch gegeven heeft, wanneer de meest gelezen ontspanningslectuur altijd maar om de misdaad draait dan komen deze cijfers uit de bus.

Buitengewoon belangrijk is een rapport dat de afdeling *Geestelijke Gezondheid van het Ned. Instituut voor Praeventieve Geneeskunde* onder de titel: *Hoe denkt u over uw werk*, binnenkort zal publiceren.

In 58 Nederl. bedrijven werden 12.000 werknemers vragen voorgelegd, die zij anoniem konden beantwoorden. De vragen gaan o.a. over de indeling van het werk, over de betaling, over de al of niet eentonigheid, over de arbeidsverhouding, over de aard van de vragen en de uitkomsten van deze prachtige enquête leveren een schat van materiaal voor de bedrijven om lessen uit te leren. Een antwoord willen wij citeren:

Vraag: Hebt u plezier in uw werk? Antw.: 77 % ja
14 % neen
9 % geen mening

Duizenden bedrijven zullen aan deze enquête in de toekomst meedoen.

ALLEMAAL STEDEN

de stad weifelt over de huizen
de morgen vaart over de daken
de stad binnen
de zon staat op tussen de huizen
onder carillonmuziek
de mensen wandelen in het donker
als het elf uur is
de zon spoelt aan op de daken
aan het strand van de verten
ligt de stille zee der lucht
waarin het schip van een kerktoeren
flikkert
in de buik van de stad
drinken wij koffie
en de stad zeilt verder.

Hans Lodeizen, uit „Gedichten”, uitg. G. A. van Oorschoot, Amsterdam, 1955.

Reisbrief uit de Verenigde Staten (1)

Bethesda 14. 27-4.

Nu ben ik dus onderweg; precies twee dagen na ons congres. Dinsdagmorgen eerst naar Blackham in Londen, de secretaris van de I.H.E.U., voornamelijk om het een en ander te bespreken over de Atoombomverklaring van ons internationale congres verleden jaar en de uitwerking daarvan.

Dezelfde avond ben ik in Glasgow en een paar uur later pik ik de K.L.M. op Prestwick. Intercontinentale reizen worden al zoiets als een haastige routinekwestie. Tussen twee haakjes: als ik af mag gaan op een vluchtige indruk, dan zijn de Schotten niet die stugge, zuinige lieden waarvoor ze doorgaan in de bekende mopjes. Ik ben geneigd om te zeggen: de Engelsen zijn vriendelijk, maar de Schotten zijn aardig. Enfin, we zijn alweer boven de oceaan. Een kleine omweg wegens slecht weer, over Groenland en Labrador! En dan, woensdagmorgen, landing in New York. De deuren van de luchthavenstations openen en sluiten automatisch, als je er door gaat. Een van de vele gadgets (speelgoeddingen) waarop de Amerikanen zo dol zijn.

New York is precies zoals ik verwacht had. Razend druk, maar omdat je er op rekt, niet overweldigend. Druk genoeg intussen om niet harder te kunnen rijden dan 5 mijl (8 km) per uur. De wolkenkrabbers staan er, zoals het behoort, en aan hun voet bij de ingang van de binnenstad... een tol! De Amerikanen vinden dat doodgewoon. Een van de onberekenbaarheden van dit land. Maar laat niemand nu aan een gewone tolboom denken. O nee, er zijn zes of acht of misschien nog meer doorgangen. Bij iedere doorgang een huisje met een loketje voor de keurig geüniformeerde tolagenten, en op ieder huisje een naambordje met de naam van de betrokken agent. Want dat is niet zo maar een nummer, maar een individu. Amerika! Hetzelfde zag ik later op de postkantoren, hetgeen de loketambtenaar niet belette gemelijk onbeleefd te zijn. Heeft dit iets te maken met de aard van postkantoorloketten, waar ook ter wereld?

Ik logeer op een van de deftige punten van New York aan de rand van Central Park, een soort Vondelpark of Haagse Bos in het hartje van de stad. Ik word direct gewaarschuwd daar vooral 's avonds niet in te gaan,

want beroving en moord zijn er daar aan de orde van de dag, of van de nacht moet ik eigenlijk zeggen. Overigens een prachtig park, en in deze tijd van het jaar, ondanks het slechte voorjaar, ook hier, volop groen en in bloei. Prachtige, rijkbloeiende forsythia's vooral (zo genoemd naar captain Forsyth, die ze heeft ingevoerd). Verder is New York, zoals men weet, ingedeeld volgens een strikt recht-hoekig stratenplan. Trouwens de andere steden eveneens. De straten zijn in volgorde genummerd en hebben veelal om en om éénrichtingsverkeer. Dit, en de onafzienbare rijen verkeerslichten, houden het verkeer gaande. Maar daarmee is alles gezegd. Opschieten is evenmin mogelijk als parkeren. Iedereen probeert zich er door te slaan met Buicks en Cadillacs, of op zijn minst hele grote Fords en Chevrolets.

Ik word meteen op de dag van aankomst ingewijd met een cocktailparty. Het is er smoorheet en overvol, zoals het hoort op een echte Amerikaanse cocktailparty. Iedereen praat met iedereen tegelijk, zodat er van een geregeld gesprek niets komt. Overigens is het allemaal erg hartelijk en joviaal, schijnt het. Typisch is de lichte toets van flirt die hier in New-York tenminste de omgang kenmerkt. Ik heb het later trouwens ook wel elders opgemerkt, maar minder. Elk ogenblik pakt iemand je bij de hand of legt zijn arm om je schouder, mannen zowel als vrouwen, die je nooit eerder ontmoet hebt. Het is eventjes vreemd, maar het betekent niet meer dan een betoon van vriendelijkheid. En waarschijnlijk is het in wezen een uiting van eenzaamheid en ongerustheid in dit land waar in het maatschappelijk leven niemand zeker kan zijn van de gevoelens van de ander. In onze kringen wordt dat als een groot gemis gevoeld vandaar de enigszins pathetische maar eerlijke vriendschappelijkheid in de humanistische gemeenschappen, die veel meer dan bij ons werkelijk gemeenschappen zijn, maar - keerzijde van de medaille - daardoor minder openstaan voor de samenleving als geheel. Maar daarover later misschien nog eens.

Na een paar besprekingen op kantoor en elders een televisie-opname, ben ik de tweede dag hier alweer onderweg naar Philadelphia (twee miljoen inwoners). Discussieavond met de gemeenschap. Daarna om half twaalf 's avonds, radio-interview. Zoals men weet is de radio hier geheel op commerciële leest geschoeid. Midden tussen het programma, ook tijdens mijn interview, wordt een kort reclameverhaaltje ingelast. In mijn geval over de verhuur van mink bontmantels. „Vreemde zaken heb je hier, vindt u niet dr. Van Praag?” Maar nu moet u niet denken dat deze man - een beroemdheid op zijn gebied - niet in staat zou zijn een behoorlijk interview over humanisme op te zetten. Integendeel! Op een zeer hoog niveau, met grote kennis van zaken en tegelijk helder en begrijpelijk nam hij een voorbeeldig interview af. Alle lof. (Voor hem, niet voor mij, want het lukte maar matig). Ook na afloop van het interview babbelde hij er nog een tijdje heel verstandig over door met het publiek. Want, begrijp wel, dit hele geval speelt zich niet af in de studio, maar in een zaak, soms een warenhuis, in dit geval een restaurant. De radio-maatschappij heeft gratis studioruimte en tevens publiek; het restaurant heeft een gratis voorstelling en gratis reclame. Je moet er even aan wennen maar het garandeert levendigheid. Hierbij laat ik het voor deze keer. Als ik tijd heb een volgende keer meer.

J. P. VAN PRAAG

De Index-benaderings-verzekering van „Aurora”

Aangezien sinds vele jaren de kosten van levensonderhoud van jaar tot jaar stijgen, rekent men de houders van polissen van levensverzekering ook wel tot de z.g. „vergeten groepen”, omdat men voor het verzekerd bedrag (dat is het bedrag dat men na een aantal jaren ontvangt) op het tijdstip van uitkering veel minder kan kopen dan op het tijdstip van de totstandkoming van de verzekering.

De Levensverzekering-Maatschappij „Aurora” te Amsterdam heeft een systeem ontworpen, waarmee een betere bescherming tegen deze koopkrachtvermindering van het verzekerde bedrag kan worden gegeven.

In het kort samengevat werkt dit systeem als volgt:

Aan de polishouders zal een aandeel in de winst worden toegekend. Deze winstaandelen worden in een Index-Benaderingsfonds (I.B.F.) gestort. Elk jaar zullen, indien het indexcijfer voor kosten van levensonderhoud is gestegen, aan dit Fonds de middelen worden ontleend om de premie-reserve der I.B.-verzekeringen met hetzelfde percentage te verhogen.

De toekomstige premie van de verzekering zal ook met hetzelfde percentage worden verhoogd.

Deze maatregelen tezamen hebben tot resultaat dat ook het verzekerde bedrag tot hetzelfde percentage kan worden verhoogd, zodat dit dan in overeenstemming zal zijn gebracht met de gestegen kosten van levensonderhoud.

Het I.B.F. wordt gevormd uit:

- 1e. rechtstreekse overboeking uit de winst van de afdeling I.B.-polissen;
- 2e. overboeking uit een speciale reserve voor I.B.-polissen die uit de bedrijfswinst der Maatschappij zal worden gevormd.

Zou het I.B.F. niet voldoende zijn om in één jaar de indexstijging op te vangen, dan worden de verzekerde bedragen in dat jaar verhoogd voor zover de middelen van het I.B.F. het toelaten en worden de achterstallige toevoegingen zo mogelijk uit overschotten in komende jaren gefinancierd. „Aurora” garandeert dus niet dat op deze wijze elke koopkrachtvermindering van het betaalmiddel zal kunnen worden gecompenseerd, doch wel dat deze binnen zekere grenzen zal kunnen worden opgevangen.

Bij een „creeping inflation” van ongeveer 2 à 3% per jaar, welke door vele economen als onafwendbaar wordt beschouwd, mag worden verwacht dat een volledige compensatie voor de geldontwaarding kan worden gegeven aan de houders van de I.B.-polissen.

Als bijzonderheid kan nog worden vermeld, dat bij een eventuele daling van het indexcijfer de verzekerde recht blijft houden op het hoogste verzekerde bedrag dat op de polis is vermeld.

In de grote dagbladpers, de financiële pers en in de verzekeringsvakbladen zijn eind december 1957 en begin januari 1958 vele artikelen verschenen, waarin dit unieke systeem wordt besproken.

Ook naar onze mening heeft Aurora de zekerheid, die een levensverzekering geeft, in belangrijke mate verhoogd, omdat het door haar ontworpen Index-Benaderings-systeem de best mogelijke bescherming oplevert tegen geldontwaarding.

Ook Uw buitenkerkelijke buurman
interesseert zich voor

„Mens en Wereld”.

Laat het hem lezen en maak hem abonnee!

Lezingen voor de radio

1 juni: F. Arijns, over: „Geestelijk leven”.

8 juni: C. Schonk, over: „Een humanistisch geestelijk raadsman onder arbeiders”.

15 juni: H. J. J. Lips, over: „Mijn zoon moet in dienst”.

25 juni: Prof. Ir. P. J. Mazure, over: „Waarheid en waarde in godsdienst en Humanisme”.

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0,25 aan geldige postzegels.

Humanisme gaat uit van wat de mens wezenlijk kenmerkt

Nog nooit, voorzover wij ons herinneren, werd een landdag van de humanistische Stichting Socrates zo druk bezocht als op zondag 11 mei. Meer dan honderd humanisten hadden zich naar de Internationale School voor Wijsbegeerte begeven om te luisteren naar een belangwekkende uiteenzetting van prof. dr. T. T. ten Have over het onderwerp „Psychologie en Humanistisch Mensbeeld”. Prof. dr. G. Stuiveling opende de bijeenkomst en wees op de grote betekenis van wetenschappelijk werk in humanistische kring. Dit werk kan niet in het kader van het Humanistisch Verbond zelf worden gedaan, aangezien een rustige wetenschappelijke bestudering van vraagstukken zich slecht verdraagt met organisatorische activiteiten van een groeiende beweging. De humanistische stichting Socrates houdt zich dus met dit wetenschappelijk aspect van de zaak bezig, doch voor een goede vervulling van de werkzaamheden is niet alleen geestelijke maar ook stoffelijke steun nodig. Het behoefde daarom niet te verbazen, dat prof. Stuiveling nog eens opwakte Socrates en het driemaandelijks tijdschrift Rekenschap vooral ook in financieel opzicht sterker te maken.

Wat nu het betoog van prof. Ten Have betreft, deze legde er de nadruk op, dat het humanisme evenals de psychologische wetenschap hecht aan een verantwoord mensbeeld, gebaseerd op de werkelijke situatie. Sprekend over een humanistisch mensbeeld gaat het om de mens zoals hij is, zoals hij naar humanistisch inzicht behoort te zijn of zoals hij misschien kan worden. Het humanisme beperkt zich met andere woorden niet slechts tot wat de mens wezenlijk kenmerkt, doch wil ook wekken, d.w.z. de mens brengen tot verdere zelfontwikkeling en zelfontplooiing. In die zin is het normatief en niet louter empirisch.

Ten einde beter inzicht te krijgen in de problematiek van het humanistisch mensbeeld besprak prof. Ten Have allereerst verscheidene psychologische theorieën. Helaas houden de psychologen zich namelijk niet steeds bezig met hun eigenlijke speurterrein; inzicht wordt dientengevolge vaak door onbevangenheid betekend. Men heeft getracht een beeld van het psychische leven van de normale volwassen mens te krijgen door hem te benaderen vanuit de fysiologie, de biologie, de filosofie, de sociologie en de psychopathologie. Prof. Ten Have onderstreepte echter sterk in zijn betoog, dat een dergelijke benadering van buitenaf ons niet kan helpen: de psychologen hebben de plicht midden in het eigen terrein te gaan staan om van daaruit verder te speuren. De moeilijkheden, die zij dan ontmoeten betreffen de relatieve betekenis van aanleg enerzijds en milieu anderzijds, de meest fundamentele menselijke neigingen en aandriften, de problemen van zelfbewustzijn of bewustheid, de theorieën over het ontstaan in de mens van waarden en normen alsmede de nawerking van de ervaring. Vele psychologen onderscheiden tussen potenties, die aangeboren zouden zijn en tendenties, toegankelijk voor milieu-invloeden. Prof. Ten Have meende, dat men deze onderscheiding niet te sterk mocht doorvoeren en, waar het de aanleg van de mens betreft, geen verschil tussen potenties en tendenties zou mogen maken. Met betrekking tot de menselijke drijfveren betwijfelde hij of deze van nature op eigenbelang gericht zouden zijn; veeleer ziet het er naar uit, dat men zowel de opvatting dat de mens uitsluitend tot het goede dan wel dat hij uitsluitend tot het kwade geneigd is van de hand zal moeten wijzen. Kenmerkend voor de mens is in elk geval, dat hij het vermogen heeft een excentrische positie in te nemen, d.w.z. zich „tegenover” zich-

zelf en zijn situatie kan plaatsen. Het kinderlijke bewustzijn groeit zo tot bewustheid, hetgeen in de puberteitsperiode soms tot een crisis kan leiden. De mate van bewustheid wordt waarschijnlijk door de menselijke aanleg bepaald. In en door ervaring wordt veel aan- en afgeleerd alvorens men tot bewustheid komt. Deze ervaringen zinken naar het onbewuste of worden daaraan verdrongen; zij blijven doorwerken naar het bewuste leven. Komt de mens langs die weg tot zijn voorkeuren, vooroordelen en vooringenomenheden, dan volgt daarop de periode van

Landdag Socrates

desorganisatie (de puberteit) en later die van de heroriëntatie. In de laatste periode treedt de mens opnieuw als schepper van zichzelf op en kan hij meester worden van zijn situatie.

Psychologie en humanistisch mensbeeld

De psychologische kennis toepassend op het humanistisch mensbeeld, meende prof. Ten Have te mogen vaststellen, dat er evenveel humanistische mensbeelden zijn als psychologische theorieën. Men kan immers zijn levensbeschouwing laten aanleunen tegen de biologie of tegen de filosofie, doch evenzeer tegen anthropologische, hedonistische of pragmatische opvattingen. De mogelijkheid tot het maken van fouten is groter, aangezien men terzake van mensbeschouwing, minder dan bij wetenschappelijk onderzoek, de verplichting heeft tot rechtvaardiging. In elk geval zal een humanistische mensbeschouwing waarheidsgetrouw dienen te zijn.

Volgens prof. Ten Have heeft het Humanistisch Verbond bij het opstellen van zijn beginselverklaring dan ook terecht niet willen uitgaan van een fictie, doch koos men de realiteit als uitgangspunt om vandaar uit verder te onderzoeken. Er wordt een beroep gedaan op wetenschappelijk verworven inzicht. De humanistische levensovertuiging poogt het leven te verstaan met een beroep op menselijke vermogens. Andere normen, zoals bijvoorbeeld de openbaring voor de christenen, komen ter verklaring van het humanistische mensbeeld niet in aanmerking.

Het humanistische streven blijft een pogen, aangezien het verkrijgen van volledige kennis onmogelijk is. Binnen de mens zelf bestaan, in overeenstemming daarmee, steeds de beide polen van ware inzichten en mogelijke denkbeelden. De mens streeft niet slechts naar vrijheid maar ook naar zekerheid en zal trachten een verklaring te vinden ook voor hetgeen niet binnen zijn vermogen ligt; de kloof tussen de twee polen is niet te overbruggen. Om die reden houdt het humanisme er rekening mee, dat de mens tot op zekere hoogte moet leren in onvrede te leven. Hij mag zich niet veilig voelen, doch moet de onveiligheid zien te verdragen. De denkende mens, aldus prof. Ten Have, is per definitie onzeker, terwijl de vrije mens zich niet veilig voelt. De geschiedenis van de godsdiensten bewijst ons, dat de mens de psychische behoefte naar beschutting en geborgenheid niet volledig opzij heeft kunnen zetten. In de loop van de eeuwen is dit in toenemende mate het geval, zodat wij van een humanistisering van de godsdiensten kunnen spreken, die zich onherroepelijk voort zal zetten. Steeds heeft men echter tevens te rekenen met perioden van een zekere terugval. Het humanisme stelt zich tegen die terugval teweer en dus tot op zekere hoogte tegen een typisch psychische menselijke behoefte.

Menselijk waardebesef

Binnen het humanistische mensbeeld wordt een bijzondere waarde aan de mens toegekend, aldus prof. Ten Have, in de zin dat deze goede hoedanigheden tot ontwikkeling kan brengen, waardevolle zaken kan scheppen en naar zijn wezen drager is van waardevolle ideeën. Het humanisme wil de mens in zijn waardigheid eerbiedigen en gaat daarbij niet verder dan verantwoord is. De psychologie zegt niet, dat de mens slecht behoeft te zijn; de mens is zowel tot het goede als tot het kwade geneigd, niet tot één van beide; hij kan derhalve ook tot morele waardigheid komen. De psychologie bevestigt, dat de voorwaarden om tot waardigheid te komen bij de mens zijn vervuld; de mens is creatief, hij kiest en hij keurt.

Het menselijk waardebesef kan naar humanistisch inzicht niet naar willekeur worden gewijzigd en ook in dit opzicht steunt dit inzicht op de resultaten van de psychologische wetenschap. Waardebesef is bij iedere mens in meerdere of mindere mate aanwezig. Wij kunnen niet willekeurig op één ogenblik in dit besef wijziging brengen; wij vinden iets mooi of lelijk, doelmatig of ondoelmatig; slechts in de loop van een zekere tijd kan een dergelijk oordeel verandering ondergaan.

De uiteenzetting van prof. Ten Have, die meer dan twee uur in beslag nam en door de aanwezigen gespannen werd aangehoord, gaf aanleiding tot een breedvoerige en interessante gedachtenwisseling in vier secties, waarna in de namiddag nog een gesprek in de volledige vergadering volgde. ROETHOF

Internationale School voor Wijsbegeerte - Amersfoort

PROGRAMMA 1958

- Za. 7-zo. 8 juni: Ds. E. Frater Smid: De geestelijke crisis van de mens.
- Di. 17-za. 21 juni: Dr. Kwee Swan Liat: Dynamiek van de Oost-West verhouding.
- Za. 5-zo. 6 juli: Prof. Dr. Graf K. von Dürckheim: Die Spannung zwischen fernöstlichem und abendländischem Denken als inner-menschliches Problem.
- Di. 15-za. 19 juli: Norbert Loeser: De erfenis der romantiek.
- Di. 22-za. 26 juli: D. H. Goudoever: Goethe's wereldbeschouwing, vooral ook in verband met de opvattingen van Schiller.
- Di. 12-za. 16 aug.: Dr. A. de Froe e.a.: Anthropologie.
- Ma. 18-za. 23 aug.: Dr. C. J. Schuurman: Het probleem van de mens, zoals dit vertolkt wordt door enkele bekende figuren uit de wereldliteratuur (Hamlet, Don Quichotte, De wandelende Jood, Don Juan, Faust).
- Ma. 25-vr. 29 aug.: Prof. Dr. C. A. van Peursen: De zin der wijsbegeerte.
- Za. 30-zo. 31 aug.: Prof. Dr. C. A. van Peursen, Prof. Dr. K. A. H. Hidding en Prof. Dr. J. Linschoten: Phenomenologie.
- Za. 6-zo. 7 sept.: Prof. Dr. H. Brugmans, B. Landheer, Dr. C. J. Schuurman: De culturele betekenis van de Europese integratie.
- Van 1 sept.-1 okt. is de School gesloten wegens vakantie.
- Za. 25-zo. 26 okt.: Dr. I. Flam: Nihilisme en opstand.
- Za. 8-zo. 9 nov.: Dr. H. Groot: Het probleem der materie. Prof. Dr. E. W. Beth: Moderne logica.
- Za. 15-zo. 16 nov.: Dr. Paul Dibon: La situation littéraire actuelle en France du point de vue philosophique.
- Za. 27-ma. 29 dec.: Kerstreünie: Spreker en onderwerp nog niet vastgesteld.

Nadere inlichtingen bij de Directeur van de School: Dr. H. Groot, Dodeweg 8, Amersfoort, tel. 03490-5020.

Huisvesting van bejaarden ook taak voor humanisten

(2)

De A. H. Gerhard Stichting, opgericht door De Dageraad en het Humanistisch Verbond, stelt zich ten doel het oprichten en in stand houden van tehuizen voor ouden van dagen, die niet tot enig kerkgenootschap behoren. Zoals u ziet, is deze omschrijving bondiger en duidelijker gericht op buitenkerkelijken dan de omschrijving van het doel van de N.C.H.B., waarover ik in een vorig artikel sprak.

Dat is ook geen wonder. De A. H. Gerhard Stichting is niet „in het bijzonder”, doch uitsluitend opgericht om te voorzien in de huisvesting van buitenkerkelijke oudere Nederlanders. De A. H. Gerhard Stichting heeft voor haar eerste pensiontehuis de N.C.H.B. als bouwheer gekozen en zij heeft met de N.C.H.B. een uitstekende samenwerking. Dat is ook logisch. De Gerhard Stichting weet precies wat zij als exploitante wil en de N.C.H.B. als bouwheer realiseert een project in overeenstemming met haar eigen doelstelling. Aan een „eigen” humanistische woningbouwvereniging is derhalve geen behoefte. De N.C.H.B. heeft haar apparaat en weet de kanalen voor de financiering van de bouw. De zorgen daarvan – die men niet moet onderschatten – kunnen dus aan haar worden overgelaten.

Wil de humanistische beweging dus huisvesting voor bejaarden verzorgen, waarin zij zelf de geestelijke achtergrond en de sfeer bepaalt, dan dient het plaatselijke comité dezelfde gedragslijn te volgen als de Gerhard Stichting. Nog eenvoudiger is het als een gemeenschap van het Humanistisch Verbond, een afdeling van Humanitas of andere buitenkerkelijke groeperingen (liefst in samenwerking) plaatselijk het initiatief nemen tot de oprichting van een dochterstichting van de landelijke Gerhard Stichting. Het zou bepaald ongewenst zijn als binnen de humanistische beweging een andere landelijke stichting zou worden opgericht, die, naast de A. H. Gerhard Stichting, dezelfde overkoepelende taak zou gaan verrichten. In de Gerhard Stichting is uiteraard plaats voor vertegenwoordigers van verschillende humanistische organisaties.

Een voornaam argument voor het oprichten van pensiontehuizen speciaal voor buitenker-

kelijke oudere Nederlanders heb ik reeds genoemd. Er zullen echter lezers zijn die het met dat argument (homogene gemeenschap) niet eens zijn ofwel het streven daarnaar – zelfs in pensiontehuizen voor oudere Nederlanders – minder belangrijk achten dan tegengaan van verzuiling.

Aangezien over het standpunt van humanisten ten aanzien van de zogenaamde verzuiling nog misverstand bestaat, wil ik dit artikel besluiten met een korte beschouwing daarover. Ik volg hierbij in hoofdzaak de toespraak van dr. J. P. van Praag, uitgesproken in de rubriek „Geestelijk Leven” voor de Vara-microfoon op 6 oktober 1957.

Het bestaan van de kerken en van b.v. het Humanistisch Verbond, betekent op zichzelf nog alerminst verzuiling. Het is niet anders dan de uitdrukking van het feit, dat er verschillende levensovertuigingen zijn en dat men zich daarvan gezamenlijk bewust is. Men wil zijn overtuiging tezamen beleven en belijden, zich tezamen bezinnen, tezamen opkomen voor zijn rechten en tezamen trachten wat voor anderen te betekenen als dat gewenst wordt. Dat is nog geen verzuiling, en het staat het streven naar algemeenheid niet in de weg.

Algemeenheid als leuze en het streven naar algemeenheid worden evenwel niet zelden gebruikt als dekmantel voor kleurloosheid. De algemeenheid dreigt op deze manier niet tot een realiteit te worden. Als realiteit is algemeenheid, nl. een positief streven naar verbondenheid tussen aanhangers van verschillende levensovertui-

gingen, op de voet van gelijkgerechtigheid, waarbij ieder ten volle zijn eigen overtuiging inbrengt in woord en daad. Kleurloosheid, verscholen achter het „ideaal” van algemeenheid, opent de mogelijkheid voor onverschilligen om te ontkomen aan de beslissing omtrent de wezenlijke levensvragen. Ze vinden een gemakkelijke uitweg in de „algemene” organisatie die daardoor het bolwerk van kleurloosheid en vlakheid kan worden.

Vele vormen van maatschappelijk werk kunnen een levensbeschouwelijke achtergrond niet ontberen. Een bezielende levensovertuiging, naast volledig respect voor de overtuiging van anderen (en de eis dat die anderen ook de humanistische overtuiging ten volle respekteren) is noodzakelijk, zowel voor het elan (en de weerstand) van de maatschappelijk werker(ster) als voor het resultaat van zijn (haar) arbeid.

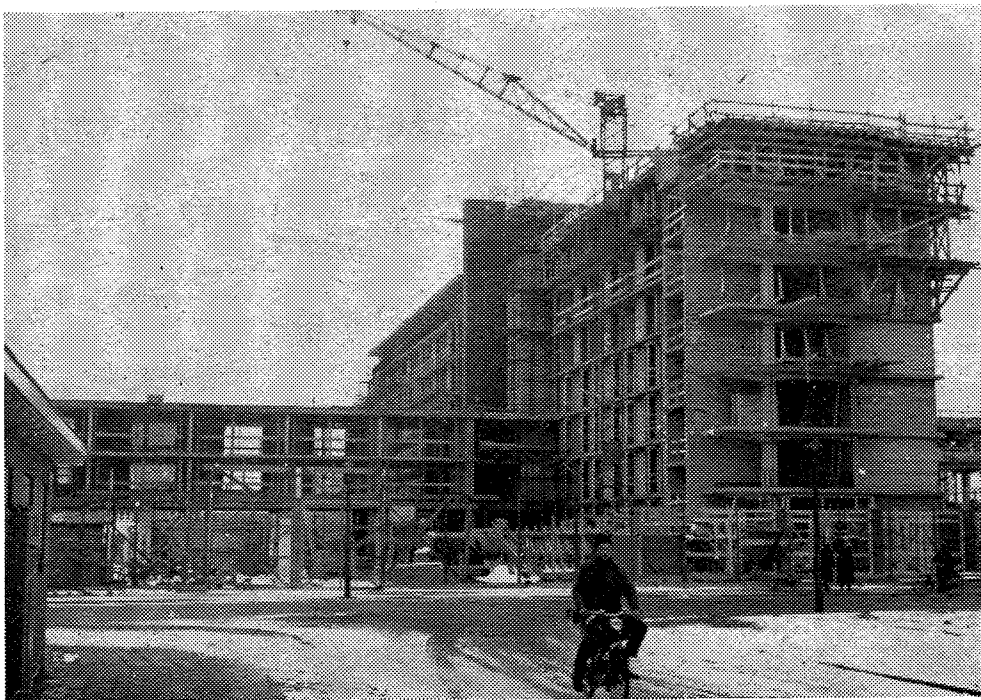
Echte algemeenheid is een moeizaam resultaat van zorgvuldige en eerbiedigende benadering van de andersdenkende. Waar deze (nog) niet mogelijk is, of waar de aard van het werk een levensbeschouwelijke grondslag (nog) wenselijk maakt, (zoals in sommige situaties bij de huisvesting voor bejaarden), daar kan men dan ook meer profiteren van het elan en de toewijding, die een gemeenschappelijke overtuiging kunnen verschaffen. Dat is zeker beter dan een neutraliteit, die wezenlijk geen algemeenheid is, maar kleurloosheid.

De humanist wil geen monopolie, voor wie dan ook, hij streeft niet naar onzakelijke machtsposities en doet niet aan zieltjeswinnery. Hij wil de mensheid dienen, niet door zijn overtuiging te verloochenen, maar zelfbewust en solidair. Aan de oudere Nederlanders kan de humanistische beweging ook een dienst bewijzen. Zij kan dat door ook in pensiontehuizen tegen kleurloosheid en vlakheid te waken, op de basis van werkelijke algemeenheid of van haar eigen positieve overtuiging.

De huisvesting van oudere Nederlanders is een taak, die door de humanistische beweging nog te weinig wordt aangepakt. Moge dit artikel een aansporing zijn om daarin verbetering te brengen.

J. BIJLEVELD

Zo ver was de bouw van het tehuis van de A. H. Gerhardstichting enige maanden geleden al gevorderd. Het gebouw is intussen alweer dichterbij zijn voltooiing genaderd.



Landdag Emmeloord (N.O.P.)

Op 15 mei hield het H.V. een landdag, georganiseerd door het gewest Overijssel, waar ruim 600 mensen, afkomstig uit de gewesten Friesland, Groningen, Drente, Gelderland, Utrecht en Overijssel, een bezoek brachten aan de Noordoostpolder.

De organisatie was perfect in orde, voor de ± 80 kinderen was er een apart bezoek aan Schokland, het optreden van de cabaretgroep uit Hengelo was een succes. Polet sprak bezielend en de deelnemers waren opgetogen. De red. van M. en W. acht deze gebeurtenis van zoveel belang voor het H.V. dat zij zich voorstelt in het volgende nummer een uitvoerig verslag te publiceren. Voorlopig een woord van hulde en dank aan allen die deze dag hebben doen slagen.

Gandhi en het Christendom

Dr. Otto Wolff, Gandhi en Christus, een karakterstudie van Mahatma Gandhi en het moderne hindoeïsme. Uitg. Bosch en Keuning, Baarn. Geb. f 8,90.

Het is algemeen bekend, dat Gandhi een aantal zendelingen en christenen tot zijn beste vrienden heeft mogen rekenen. C. F. Andrews, die ook in ons land over hem gesproken heeft, Stanley Jones en de Quaker Horace Alexander hebben bovendien uitvoerig over hem geschreven. Met grote waardering en bewondering. En nu verschijnt het boek van deze Duitse zending, dat zoals Ds. J. N. Sevenster in „Hervormd Nederland” geschreven heeft „triumfantelijkheid in het vertrouwen van Gandhi's dwaalingen” vertoont.

Dat Gandhi geen „heilige” was, niemand wist het beter dan hijzelf. Bij James Joyce komt de gedachte voor, dat Jezus niet was wat hij beweerd te zijn, maar hij voegt er onmiddellijk aan toe, dat de eerste persoon bij wie deze gedachte opgekomen is, Jezus zelf was. Hetzelfde kan men waarschijnlijk van Gandhi en vele ethisch grote figuren zeggen. Zouden zij niet in de eerste plaats zich van de menselijke tweeslachtigheid bewust zijn! Hun streven naar vervolmaking is immers reeds een teken van het bewustzijn van het menselijk tekort in ethisch opzicht, van de menselijke betrekkelijkheid, van de veelsoortige driften en strevingen in hem.

Gandhi heeft zichzelf nooit als een heilige voorgesteld. Zelfs Dr. Wolff kan niet nalaten te zeggen: „Niet alleen heeft hij (Gandhi) het steeds afgewezen als men zijn persoon op een of andere wijze religieus wilde verheerlijken, maar hij heeft ook nooit de inhoud van zijn geschriften als een nieuwe heilsleer beschouwd.” (cursivering van ref.)

Het grootste bezwaar van deze zending, dat Gandhi de belangrijkste en invloedrijkste vijand van het Christendom zou zijn geweest, wil ik in een volgend artikel behandelen. Zijn eerste bezwaar is, dat Gandhi „een oer-conservatieve, oer-orthodoxe Hindoe is”, waardoor „vrije ontwikkeling onmogelijk wordt gemaakt”, hetgeen evenwel van elke orthodox geloof gezegd kan worden. Een bladzijde hiervoor lezen wij echter een citaat van Gandhi over „zijn geestelijke moeder” de Bhagavad Gita, het heilige boek der hindoe's, waarvan „het doel hierin bestaat de mens ertoe aan te sporen naar eigen aanleg te leven”, „overeenkomstig eigen wegen” de „voor hem geschikte weg” te gaan. Men zou zeggen, dat hieruit nog wel iets anders te ontwikkelen is, dan de conservatieve hindoes hieraan overeenkomstig hun tradities verbonden hebben gehouden. En waarvan Gandhi ook elementen behouden heeft. Maar Dr. Wolff zelf verwijt (de „oer-conservatieve”) Gandhi, dat hij er de oude godsdienstelementen heeft ingevoerd, die er niet in waren.

De ook door Dr. Wolff geciteerde Amerikaanse journalist en schrijver van twee biografieën van Gandhi, Louis Fischer, zegt met nadruk, dat Gandhi 'n tegenstander was van de orthodoxe interpretatie van de Gita, die hij reeds bij eerste lezing een allegorie noemde, iets wat noch bij hindoes noch bij christenen als een orthodoxie pleegt te gelden.

Het tweede bezwaar van Dr. Wolff tegen Gandhi is zijn „onpersoonlijke Godsvoorstelling”. „Gandhi is geen theïst, als deze term tenminste iets zegt”. Voor Gandhi zijn Ramsa (God), de profeten en godsdienststichters, „slechts symbolen”. „Daarom komt het er absoluut niet op aan of Krishna of Rama werkelijk geleefd hebben, zij mogen „inderdaad schepingen van de menselijke fantasie zijn”. En Gandhi's „diepste overtuiging” luidt volgens

Wolff: „Ik zie de tijd komen, waarin het uitspreken van de naam Rama een belemmering zal worden”. — Gandhi blijkt dus niet in alle opzichten zo héél erg conservatief en traditioneel te zijn geweest, als Dr. Wolff zegt. Bovendien heeft Gandhi, wat Dr. Wolff ook erkent, een belangrijke ontwikkeling in religieus-filosofisch en sociaal opzicht doorgemaakt. Dat dit een bewijs van oerconservatisme is, waag ik te betwijfelen. Wanneer een geestverwant hem tijdens zijn laatste gevangenschap zegt, „dat men de primitieve stammen geen „orthodoxe religie” moet voorzetten, doch liever over een „hoogste Geest” moet spreken”, antwoordt Gandhi: „Je moet ook niet meer van een hoogste Geest spreken. Het is mijn stellige overtuiging, dat de waarheid zelf zich doet gelden”. „Overigens, als wij de waarheid in ons hebben, zal zij zich aan je kenbaar maken ook zonder speciale bemiddeling, want de waarheid is zelf werkzaam”. Vroeger had hij reeds geschreven niet meer te zeggen „God is de waarheid doch de waarheid is God”. Is het wonder dat de christelijke zending afwijzend constateert, dat dus volgens Gandhi: „Een hoogste Geest is niet nodig, men moet alleen maar de waarheid dienen en in haar dienst laten werken”. Terecht heeft Dr. Wolff reeds in het begin van zijn boek over Gandhi geschreven: „Waarheid willen is het allesoverheersende, het meest wezenlijke in zijn karakter.” En Gandhi zelf heeft zijn praktijk als een „experimenteren met de waarheid” beschreven.

Maar hierdoor wordt volgens de christelijke zending Dr. Wolff Gandhi een „algeheel” rationalist. „In overeenstemming daarmee denkt Gandhi ook van het Christendom „de wet van het Kruis” als een rationeel algemeen begrip te kunnen afzonderen, dat men kan overnemen en waarop men zelfs, door het te ontwikkelen, persoonlijk zijn stempel drukken kan, ook zonder maar iets te maken te willen hebben met de hogere wereld van engelen en duivelen, die voor de Christen werkelijkheid is” (cursivering van ref.) „Gandhi blijft bij zijn zelfoordelende autonome subjectiviteit”. Wie van de twee de „oer-conservatief” is, moge de lezer beoordelen.

Gandhi was vanzelfsprekend een man uit twee tijdperken. Geworteld in wat schoon en goed was in de oude cultuur en naar wat ethisch komen moest in de nieuwe gekeerd.

Dat hij, toen hij in zijn beginperiode door het blanke gepeupel in Zuid-Afrika werd neergeslagen en toen op 10 januari 1948 de kogels hem troffen beide malen: „O, Ram (God)” uitroepen heeft, bewijst hoe sterk in zijn onderbewustzijn de oude vorm nog leefde, al heeft hij die meer en meer met een nieuwere inhoud doortrokken. Dat hij niet méér met de traditie gebroken heeft dan hij heeft gedaan, heeft hem tot een groot leider van zijn volk en van de mensheid gemaakt. Wanneer het om een menselijk iets ging, brak hij zo nodig radikaal met de ingeroeste zeden en bleef onverzettelijk. Het voorbeeld hiervan bij uitstek is zijn houding t.o.v. de untouchables (de onaanraakbaren), de uitgeworpen paria-klasse. Maar ook daarbij toonde hij besef voor het oude bijgeloof en de oude vooroordelen. Dus toch tacticus? Ja! Want hierdoor onderscheidde zich de met zijn volk verbondene van wie zich in zijn „absolute” „zuiverheid” tot kluizenaar van de wereld afwendde, zoals betrekkelijk velen van waarschijnlijk de beste Indiërs hebben gedaan. Juist hier toont zich de tweespalt en spanning tussen zijn gezindheids- en verantwoordelijkheidsethiek, al zou volgens Gandhi's theorie de tweede in de eerste moeten opgaan. (Max Weber onderscheidde een ethiek, die vanuit de gezindheid voortkomt en één die in verantwoordelijkheid zijn uitgangspunt vindt. Deze beide zijn echter vanzelfsprekend „ongescheiden onderscheiden”, niet van elkaar los te denken. Iemand zonder een bepaalde positieve gezindheid heeft ook weinig verantwoordelijkheidsbesef. En omgekeerd.)

B. de Ligt heeft omstreeks 1930 in zijn „Gandhi en de oorlog” (Uitg. Bijleveld, Utrecht) de inkonsekvente houding van Gandhi t.a.v. de oorlog gedurende zijn verblijf in Zuid-Afrika reeds verweten, welke inkonsekventie niemand ontkennen kan. De Ligt publiceerde in genoemd boek de correspondentie, die hij hierover met Gandhi gevoerd heeft. Men houde echter in het oog, dat Gandhi toen in het begin van zijn ahimsa-praktijk (ahimsa is niet door fysische middelen dwingen, maar van binnen uit overwinnen) was en dat hij voortdurend rekening moest houden met de denk- en gedragswijzen zowel van zijn landgenoten, met en voor wie hij strijden wilde, als met die van de Engelsen en van de Z.A.-Boeren. Dat hij met de eerste rekening hield onderscheidde hem van vele Westeuropese sekteleiders, dat hij ook voor de tegenstrijdende groepen volledige aandacht had was eveneens een belangrijke grond tot zijn successen.

J. B. MEIJER.

Met een zweep maak je van een hond geen mens!

Ik vond 't toch wel een bijzonder aardig gesprek. Niet, dat we nou zo heel veel verder zijn gekomen. We moeten d'r nog maar eens nader over denken. Maar we zaten d'r mee. Wat moet je d'r mee? Er zijn soms van die onhandelbare mensen. 't Zijn eigenlijk „krengen”, honden van mensen. Altijd tegen de draad in, onbetrouwbaar, slecht, tot alles in staat. Eén uit 't gesprek wist er van mee te praten. Hij had nog dagelijks met zo iemand te doen. Een vent in een hoge positie. Die zonder aarzelen misbruik maakte van zijn macht. Die zijn macht over anderen liet gelden en desnoods — och nee, niet desnoods, maar zo maar, als hem dat uitkwam — een ander kraakte.

— Wat moet je nou met zo'n vent? —, zei hij. — Ik heb alles geprobeerd: met goede woorden, met overleg. Maar hij is voor rede niet vat-

baar. Wat moet je daar nou mee? Als humanist. —

— Ja —, ging hij voort, — mij heeft hij er niet onder gekregen. Ik heb er wel wat op gevonden. Ik heb hem mijn tanden laten zien. Sindsdien houdt hij zich tegenover mij koest. 't Is 't enige, waar hij blijkbaar gevoelig voor is. Maar daar zijn anderen niet mee geholpen. Die staan in een andere verhouding tegenover hem. Die zijn van hem afhankelijk. Bovendien heb ik er niet helemaal vree mee, met mijn oplossing. 't Is zo'n soort gewapende vrede tussen ons. Ik ben er trouwens van overtuigd, dat hij mij toch een loer zal draaien. Als hij zijn kans maar eens schoon ziet. Toch heb ik het gevoel, dat je met sommige mensen je betrekkingen alleen

(Vervolg op pag. 7)

IK denk er ZO over

Geef mij maar De Libertijn...

Eerlijk gezegd: het krantje De Libertijn van de H.J.G. vind ik heel wat pittiger, frisser, levendiger, geestiger, agressiever dan het krantje Mens en Wereld van het H.V.

Het is of al die gearriveerde heren met al die doctor-titels er met gefronste wenkbrauwen en opgeheven wijsvingers doorheen schrijden, keurig op en in de rij en of er nooit een lachje of een buiteling op over kan schieten.

Ze weten het allemaal precies, letten nauwkeurig op hun woorden, nog al bang zich de intellectuele vingers (welk een beeld, hè, meneer de redacteur!) te branden.

Men krijgt allermint de indruk, dat er iets in opmars is, men consolideert voorzichtig en bezonnen. Er is zo helemaal niets in van het Allons enfants de la patrie-e-e.

En dat is nu juist het fijne van die Libertijn. Dat periodiekje geeft het besef: er leeft, kookt, bruist, gist iets bij die lui. Men hoeft niet te wanhopen aan de idee van het humanisme: er is een jeugd, die voor de zaak zwoegt. En al kookt het wel eens over, wat zou dat! Er is iets aan de hand! Dat voel je op iedere gestencilde bladzij. Het zou me niets verwonderen, als die jongelieden een oudere broer dood hadden aan de gedokterde deftigheid en degelijkheid van M. en W.

„En laten we nu wel wezen”: op de naar-geestige stupiditeiten van rooms-Limborgse en

orthodox-christelijke zijde antwoordt men keurig, met een hautain glimlachje. Soit. Maar daar zitten de gevaren niet, althans niet meer!

Wanneer het humanisme op wil komen voor de rechten der persoonlijkheid, dan dient het „leiden” van de P.v.d.A.-regering onder de loep genomen. Maar er zitten zoveel P.v.d.A.-ers onder de humanisten.

En daar heb je de heilige huisjes weer! Maar nu van politieke structuur.

Wat blijft er onder deze regering over van onze grondwettige rechten: vrijheid van meningsuiting, recht van vereniging of niet, zelfbeschikkingsrecht?

Daar is de directrice van het Gemeentemuseum in Utrecht. Zij wil een tentoonstelling organiseren van het werk van de Utrechtenaar Erich Wichmann. Op een persconferentie schijnt zij ongeveer gezegd te hebben: „Wichmann hield niet van de democratie, hetgeen ik best begrijpen kan.”

Een P.v.d.A.-dame in de gemeenteraad interpelleert hierover B. en W. En prompt wordt Dr. Houtzager op de vingers getikt en gaat de tentoonstelling niet door.

In M. en W. is geen storm van verontwaardiging opgestoken over deze inbreuk op het recht van vrije meningsuiting, geen aasje wind zelfs, geen woord. (Althans niet bij mijn weten!).

Wanneer een landbouwer geen lid van een

(Slot van pag. 6)

maar zo regelen kan: Macht tegenover macht. En dan maar zorgen dat er evenwicht blijft. —

— Misschien —, zei een ander, — misschien heb je gelijk. Voor het moment. Misschien is er voor het moment geen andere mogelijkheid. Maar zou je daarbij willen blijven stilstaan? Moet jullie verhouding tot in lengte van dagen op dat machtsevenwicht blijven gebaseerd? Je zei toch zelf, dat je er eigenlijk geen vrede mee had. —

— Nee, dat heb ik ook niet. Maar ik zie toch ook voor de toekomst geen andere mogelijkheid. Met die vent is niets te beginnen. —

Ontmoetingen over Humanisme (IX)

Toen mengde zich een derde in 't gesprek:

— Zit er niet nog een andere kant aan? Jij zegt: Met die vent is niets te beginnen. Zou je je niet voorzichtiger uitdrukken, als je zei: Ik kan met dien vent niets beginnen. Misschien kan een ander het wel. 'k Heb eens gelezen, dat zelfs een psychiater wel eens een patiënt aan een collega overdoet omdat hij er niets mee beginnen kan. En dan met de veronderstelling natuurlijk dat die collega 't misschien wel kan. Omdat de een gemakkelijker met de een, de ander gemakkelijker met de ander een goede relatie opbouwt. Menselijke relaties zijn subtiele dingen! En dan ligt het niet helemaal alleen aan de ander, maar komt er ook iets van een besef van eigen onvermogen bij. Zo zou het toch ook met jou en jouw man kunnen zijn? Dat bedoel ik met die andere kant. —

— O nee, er is geen mens, die ook maar enige invloed op hem heeft. Hij is voor iedereen een hond en niemand heeft een goede relatie met hem. 't Is een hopeloos geval.

— Dat verandert niet veel aan wat ik bedoel. Dan moet ik 't alleen algemener stellen: Dan zijn wij mensen onmachtig om iets aan hem en voor hem te doen. Maar dan komt de zaak even goed anders te liggen. Jij liet de gehele last alleen op zijn schouders drukken. Nu komt er ook iets van ons eigen tekort, van 'onze eigen onmacht bij. En dan hebben we tenminste twee dingen om ons zorgen over te maken: het kwaad in de ander, en de onmacht bij onszelf.

Maar dat biedt dan ook dubbel perspectief!: Hij kan veranderen, groeien, tot inzicht komen. En zolang wij mensen niet bij machte zijn hem daarbij te helpen, heb ik nog vertrouwen in 't leven zelf, dat soms onvermoede dingen doet. Maar ook wij kunnen uitgroeien, sterker worden, meer inzicht krijgen, zodat wij morgen kunnen wat vandaag nog niet mogelijk was. Voor mij is geen enkel mens een „hope-loos geval”, of ik zou mijzelf en alle andere mensen, en bovendien nog het leven, als hope-loos moeten beschouwen. En dat doe ik niet. Als jij 't ook zo zou kunnen zien, dan behoeft jullie verhouding niet bij voorbaat op het machts-evenwicht gebaseerd te zijn. Dan sta je open voor veranderingen bij hem en voor groter mogelijkheden in jezelf. —

— Daar wil ik voor open blijven staan —, repliceerde hij, — maar voor 't moment houd ik me nog maar aan de woorden van mijn vader. Dat was een zeer zachtzinnig man, maar als hij tegenover zulke individuen kwam te staan, dan zei hij: — Bij mensen gebruik je woorden, maar bij honden de zweep. —

En de ander antwoordde:

— Als het voor het moment nog moet, goed, maar bedenk... dat je met een zweep van een hond geen mens maakt! — C. H. SCHONK

bepaalde, van overheidswege ingestelde vereniging wenst te zijn, komt de deurwaarder zijn inboedel weghalen. Hetgeen doet denken aan de dragonders van Lodewijk XIV tegen de protestanten.

Geen woord van protest in M. en W.

Wanneer een staatssecretaris naar aanleiding van zeer dringende vragen over het lot van majoor K. antwoordt dat de Nederlandse generaals boven alle verdenking verheven zijn. Punt. Uit!, dan verklaart partijgenoot E. Vermeer zich volkomen bevredigd. En M. en W. zwijgt.

In het Rotterdamse blad Algemeen Dagblad stond op 8 maart j.l. een voortreffelijk artikel: *Verschaalde Vrijheid*, dat aldus begint:

Op menig gebied raakt het met onze vrijheid droevig gesteld. Het gaat geleidelijk en schier onmerkbaar, maar over een langere periode bezien, moet men wel ontsteld raken over wat er is gebeurd.

Het gaat dan in hoofdzaak over de jongste belastingvoorstellen, waarbij, als de regering haar zin krijgt, de belastingbetaler op genade en ongenade aan de inspecteurs is overgeleverd.

M. en W. was en is echter in het geheel niet ontsteld.

Kijk, dat zijn evenwel geen fraaie dingen. Waarom komt het H.V. bij monde van zijn publiciteitsorganen niet op voor de rechten der persoonlijkheid? Het meest essentiële van alle humanistische levensbeschouwelijkheid vindt in de praktijk (ook een soort praktisch humanisme!) nauwelijks de fervente verdediging waar het recht op heeft.

En humanist moge zich tot welke politieke richting ook aangetrokken gevoelen, als humanist dient hij boven politieke groepsbelangen te denken en te handelen. Alleen dan zal het humanisme zijn einddoel: een noch door de kerk, noch door de staat (das schrecklichste aller kalten Ungeheuer volgens Nietzsche) benevelde en beklemd mensheid kunnen benaderen. Erst wo der Staat aufhört fängt der Mensch an. Ook dit is van Nietzsche, die ik stellig niet in zijn gehypertrofeerde haat-gevoelens overal wil volgen, maar ernstige overweging zijn deze woorden toch wel waard.

En wat wil het humanisme anders dan de mens opvoeden tot een zelfstandig-denkend wezen en niet tot een politiek kudde-exemplaar, dat zijn stem geeft voor de toegeworpen kluiwen.

Er staan in M. en W. stukken over onderontwikkelde gebiedsdelen, over bommen op Tunis, maar over de Haagse bommen op onze persoonlijkheid niets.

Och, meneer de redacteur, u moet nu maar niet boos op me worden en me een onvolgende geven voor dit opstel, ik zal u indertijd, toen u bij mij in de klas zat misschien ook wel eens met een vijfje hebben afgescheept. Maar ik wilde toch wel graag, dat u het opnam, want heus, ik meen het goed met ons humanisme.

SAALBORN

Een benijdenswaardig ding om zo jong te kunnen blijven, dat wat ouderen doen stoffig oudemannengepraat wordt. Niet benijdenswaardig om, door het klimmen der jaren, niet alleen de eigen doctorstitel te vergeten maar niet te beseffen wat het onderscheid is tussen „gearriveerde heren met... titels” en de schrijvers in M. en W. Het spijgtst van alles dat de red. van Saalborns hand nooit één letter heeft ontvangen als bijdrage om M. en W. „pittiger, frisser, levendiger, geestiger, agressiever” te maken. Overigens, de Libertijn moet zo schrijven, en M. en W. moet anders schrijven, anders zou er geen verschil zijn. Er zijn leeftijdsverschillen. Een opstel, waar uw hoofdredacteur, in de 4e klas van Saalborn een 8 voor kreeg, zou hij nu niet meer durven schrijven. Waar hij toen een 5 voor kreeg, zou misschien nu nog niet zo gek zijn. Maar nu weer de ernstige doctorshoed op het hoofd. Wij zullen ons ernstig beraden op de kritiek van de jeugdige veteraan. Redactie

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers.
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.
Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 0,20 per woord. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— p. jaar, voor niet-leden f 7,50. Buitenland f 8,—. Losse nummers: f 0,30.

Van 16 juni-5 juli vakantiewoning aangeboden aan kinderloos echtpaar tegen verzorging hond, enz. Blinxa, Jac. Hopstraat 2, Den Haag.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,— per jaar

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

CREMATIE

*Heeft u reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.
Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.*

VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
CREMATIE

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon 1700-554797

Acad. gev. ambtenaar in Zeeuws Vl., gesch., geen kind., zoekt gez. jonge vrouw tot 35 j., beslist alg. ontw. en van goede familie, kind. geen bezw. Brieven onder no. mei 1, bureau van dit blad.

Gezocht: iemand in Amsterdam, die genegen is om van 28 juni-12 juli de verzorging van een hondje op zich te nemen. Voorwaarden nader overeen te komen. Br. onder no. mei 4, bureau van dit blad.

Dame, 54 j., met teveel goede en slechte eigenschappen om op te sommen, 1 volw. zoon, zou gaarne kennis maken met actief heer, teneinde samen het verdere leven nuttig en aangenaam te besteden. Brieven onder nr. mei 2, bureau van dit blad.

Meisje, 19 j., l.verpl., frisse versch. Geen dans- noch modetype, muzikaal - piano -. Liefh. van dieren en natuur, zoekt degel. vriend tot 25 j., eveneens zonder pretentie. Geheelonth. Gaarne muzikaal. Br. onder no. mei 3, bureau van dit blad.

Het Bestuur van de A.H. Gerhard Stichting tot instandhouding van tehuizen voor buiten-kerkelijke ouden van dagen roept sollicitanten op voor de betrekking van

ADJUNCT-DIRECTRICE

voor het eind 1958 te openen A.H. Gerhard Huis te Amsterdam, plaatsbiedende aan 235 personen (waarvan 28 echtparen) in het hoofdgebouw en aan 24 echtparen in alleenstaande woningen.

Gegadigden dienen in het bezit te zijn van het verpleegstersdiploma A en B, dan wel een gelijkwaardige opleiding te hebben genoten.

Uitvoering eigenhandig geschreven sollicitaties met opgave van referenties, kunnen tot 15 juni 1958 worden gezonden naar het administratie-adres van de stichting, Plantage Middenlaan 88-I, Amsterdam, met vermelding in de linkerbovenhoek van de enveloppe van de letters A.D.



Vandaag nog inlichtingen vragen over de nieuwste vorm van levensverzekering, welke is gebaseerd op de kosten van levensonderhoud

DE INDEX-BENADERINGS-POLIS

Levensverzekering Mij. „AURORA”
Herengracht 62, Amsterdam

ZOMERSCHOOL

28 juli tot 2 augustus

De Zomerschool van de Humanistische Stichting „Socrates” wordt dit jaar gehouden in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, in een prachtige omgeving van bos en hei

Onderwerp: **MENS EN MEDEMENS**
(Het probleem van de menselijke verhoudingen)

Aanvang: maandag 28 juli 1958 te 17.30 uur
Einde: zaterdag 2 augustus te 14.00 uur

Kosten: f 55.— inclusief voll. pension
f 12.— zonder pension

Alg. leiding: Drs. J. H. P. Colpa

Aanmelden voor 17 juni a.s.: Centraal Bureau Humanistisch Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht - Tel. 10163



HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES